

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
PREVENTIVA EFECTUADA AL CARRER SANT ANTONI
ABAT, 25-35, (CIUTAT VELLA, BARCELONA)
Codi M.H.C.B: 107/08

Data de la intervenció: 25 setembre al 3 d'octubre de 2008.

Meritxell Nasarre Solans
Barcelona, Octubre 2010

ÍNDEX

- 1. Fitxa tècnica**
- 2. Situació de la intervenció**
- 3. Motivacions i objectius de la intervenció**
- 4. Notícies històriques i intervencions anteriors**
- 5. Metodologia**
- 6. Descripció dels treballs realitzats**
- 7. Conclusions**
- 8. Bibliografia**

ANNEXES

Repertori estratigràfic

Documentació gràfica

- **Documentació fotogràfica**
- **Documentació planimètrica**

FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	C/ Sant Antoni Abat, 25-35
UBICACIÓ	Ciutat Vella (Barcelona)
COORDENADES UTM	X: 430232 m Y: 4581380 m Z: 12,2 s.n.m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	Del 25 de setembre al 03 d'octubre de 2008
PROMOTOR	Fecsa-Endesa
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Meritxell Nasarre Solans

2. Situació de la intervenció

El seguiment arqueològic que s'ha efectuat, i del qual presentem la memòria, s'ha portat a terme al nucli antic de Barcelona, concretament al barri del Raval, una zona que correspon a la part de plana quaternària formada per argiles i tortorar típics d'aquesta zona del Pla de Barcelona.

El terme municipal de Barcelona se situa bàsicament sobre una superfície gairebé plana (el Pla de Barcelona). El Pla de Barcelona és limitat per la Serralada de Collserola, i a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des de Garraf i el turó de Montjuïc que és el punt més elevat, pels turonets dels Ollers, del Tàber, de les Fazies, de la Bota, fins el turó de Montgat, més enllà del Besòs.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El Pla inclinat, els turons arran de mar, i el pla de baix, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

Des del punt de vista urbanístic la ciutat de Barcelona consta de diverses àrees. Prop del mar i dominat al sud pel gran promontori de Montjuïc hi ha el nucli antic, on la ciutat restà reclosa fins a la desaparició de les muralles durant

el segle XIX. Aquest espai inclou, d'una banda, un nucli central anomenat barri gòtic que correspon a la primitiva ciutat romana i, de l'altra, un seguit de ravalers situats al seu voltant que es van formar en època medieval, i que més tard quedaren englobats dins el perímetre de les muralles aixecades al segle XIII. Aquestes viles noves són els actuals barris coneguts amb els noms de les esglésies que els centralitzen: del Pi, de Santa Anna, de Sant Pere, de Santa Maria del Mar i de la Mercè. Els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir la Rambla i el Raval (on es localitza la zona estudiada), varen començar a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins del tercer recinte fortificat que es bastí al llarg de la segona meitat del segle XIV.

Al nord de la ciutat antiga s'estén l'Eixample, una àmplia zona quadrícula planificada a la segona meitat del segle XIX, segons el pla d'Ildefons Cerdà, un cop s'havien enderrocats les muralles que encerclaven la ciutat i que oprimia el seu desenvolupament.

3. Motivacions i objectius de la intervenció

El seguiment arqueològic de la present memòria es va originar arran d'una obra promoguda per l'empresa FECSA ENDESA per tal de realitzar una estesa de cable subterrani (llicència municipal:FECZE840TZN). Com que l'àrea afectada forma part d'una Zona d'Interès Arqueològic i d'alt valor històric de la ciutat de Barcelona, es va plantejar la necessitat de realitzar una intervenció arqueològica preventiva.

El control arqueològic de l'obra s'encarregà a l'empresa de gestió arqueològica ATICS, S. L., i l'arqueòloga Meritxell Nasarre en va assumir la direcció tècnica. Els treballs de control es dugueren a terme entre els dies 25 de setembre i 3 d'octubre de 2008, sota la supervisió del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona. Pel que fa als treballs de la realització de la rasa i d'estesa de cable, van ser executats per l'empresa CILL.

Amb el seguiment arqueològic, es pretenia, d'una banda, localitzar i documentar possibles restes patrimonials que poguessin veure's afectades per l'actuació urbanística, i, de l'altra banda, i relacionat amb la primera, obtenir la màxima informació possible de l'àrea afectada per tal de complementar els estudis realitzats fins a l'actualitat.

En concret, i pel que fa a la intervenció arqueològica que ens ocupa podem dir que:

- Es tracta d'un indret proper a la plaça del Pedró i l'església de Sant Llàtzer, o hi ha documentada una necròpolis d'època romana.
- Es troba dins d'una de les zones d'expansió de la ciutat en època baix medieval.
- Prop del lloc hi havia un dels camins de sortida de la ciutat a través del Portal de Sant Antoni.
- És a prop de la muralla.

Els objectius immediats es centren doncs en recuperar les possibles restes arqueològiques que puguin aparèixer durant la realització de les obres per a la instal·lació d'uns cables de baixa tensió.

4. Notícies històriques i intervencions anteriors

Notícies històriques

La zona intervinguda va formar part de l'ager o territori de la *Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino*, ciutat romana fundada el segle I a. C., en època d'August. La fundació de *Barcino* va suposar, d'una banda, una modificació en l'estructura del territori, ja que es dividí per tal d'estructurar i ordenar el camp i per facilitar, mitjançant el cadastre, la recaptació d'impostos. De l'altra banda, i relacionat amb el que acabem d'esmentar, la nova fundació va significar la desaparició d'algunes *villae* republicanes tardanes i la construcció d'altres de noves a partir del segle I d. C., mentre que les que sobrevisqueren foren objecte de modificacions importants. En aquest sentit, cal destacar l'existència de restes d'una vil·la, acompanyada de necròpolis, en una àrea relativament pròxima a la intervinguda: el monestir de Sant Pau del Camp¹.

Des de començament del segle IX el territori de la ciutat de Barcelona s'amplià amb l'establiment dels primers nuclis de població situats fora del recinte que englobava la muralla romana, constituint burgs o barriades, anomenades també vilanoves, establertes al voltant de centres d'ordre econòmic o religiós com és el cas d'esglésies, el mercadal, el port o els hospitals. Lentament les muralles romanes anaren perdent el seu valor defensiu i la funció aglutinadora i proteccionista exercida durant més de 900 anys. A la fi del segle XI l'antiga muralla havia perdut tota la seva funcionalitat com a recinte defensiu (Cubeles, 1993) tot i que el nucli urbà que delimitava continuà mantenint el paper de centre polític i religiós (Garcia i Espuche, 1986).

Durant els segles XII-XIII es produeix un moment d'expansió econòmica. Això es va traduir en concret en l'augment de la implantació de tallers i fleques, la urbanització del *suburbium* al peu de les muralles, el creixement de les zones destinades al conreu (sobretot al sud de Santa Maria del Pi), i comença la transformació dels espais lliures en horts i posteriorment en habitatges. A

¹ GRANADOS, 1991, pàg. 157-159; PALET, 1997, pàg. 172-173.

mitjans del segle XII, les ordes militars (templers, hospitalers i del Sant Sepulcre) van rebre propietats al territori de Barcelona (Banks, 1992). L'espai va ser dividit gradualment en parcel·les i llogat per propòsits edificatoris. Aquest procés va afectar sobretot una àrea compresa entre el carrer Canuda fins a l'església de Santa Anna (àrea que comprèn el Portal de l'Àngel) i també en direcció sud fins al carrer Portaferrissa.

Es poden diferenciar 4 àrees dintre de la composició urbana de la Barcelona del segle XII. Una destinada als intercanvis comercials, amb evidències d'una horticultura limitada i habitatges de petites dimensions. També hi havia àrees properes al mercat, on s'observa una barreja d'activitats comercials i les residències i els tallers tindrien una escassa representativitat. Restaria una àrea urbanitzada de naturalesa residencial, on s'inclouria la vila nova de Santa Maria del Pi. Finalment es pot distingir un ampli sector destinat a la producció agrícola.

Les viles noves creades al voltant de l'antic recinte emmurallat romà foren el Mercadal, Santa Maria del Mar, Sant Cugat del Rec, Sant Pere, dels Arcs i del Pi. En relació amb la funcionalitat dels nous espais ocupats, cal assenyalar que el procés de creixement de les vilanoves crea una polarització típicament medieval entre una ciutat d'herència romana amb funcions de centre polític, religiós i simbòlic, seu de la Cort Comtal i del bisbe; i el burg, on es situa una gran varietat d'activitats comercials (sobretot artesanals i marítimes), (García Espuche, 1986), i zones de poblament. Veurem com aquesta contraposició fou progressivament diluïda amb la construcció d'un nou recinte emmurallat per tal de garantir la protecció dels nuclis poblacionals recentment creats. Malgrat aquest element, encara perduraven formes d'organització romanes que amagaven la nova realitat urbana de la ciutat; és la divisió político-administrativa en forma de quarters.

Amb l'afany d'encabir i protegir les noves barriades i els edificis establerts fora els límits de la muralla d'època romana es va començar a construir una nova línia defensiva, anomenada per molts el segon recinte fortificat. Tradicionalment s'ha associat aquesta muralla amb el regnat de Jaume I, essent el primer tram el construït a la Rambla, des del convent de Framenors fins l'àrea propera a l'església de Santa Anna, amb una datació

anterior a 1260 (Carreres i Candi, 1909). Alguns autors (Cubeles, 1993) però, plantegen que la presència de portals no implica forçosament que la muralla estigués construïda, ja que està documentada l'existència d'aquests portals al final d'alguns carrers, sense evidència de murs de tancament. Tenint en compte el temps que passa entre la conclusió de les obres de l'anomenat segon recinte i la pèrdua de la capacitat defensiva del mur romà, aquesta corrent d'investigació planteja la possible existència d'estructures edilícies aixecades de forma gradual i dotades de caràcter defensiu que haurien anat protegint la ciutat segons l'expansió del seu creixement. La culminació d'aquest sistema de defensa el marca la construcció definitiva d'una fortificació estable. Pel que sabem fins ara, doncs, és difícil proporcionar una cronologia fiable per a la construcció d'aquest segon recinte tot i que, a grans trets, els autors coincideixen en situar-lo a finals del segle XIII i inicis del segle XIV.

La zona on s'ha portat a terme la present intervenció va quedar encerclada en el tercer clos emmurallat, construït a mitjan segle XIV, durant el regnat de Pere el Cerimoniós. L'ampliació estava limitada per l'actual carrer de Pelai, les rondes de Sant Antoni i de Sant Pau i la part baixa de l'avinguda del Paral·lel, on més tard s'incorporaren les Drassanes². El cinturó de defensa es va completar al segle XVI, amb la construcció de la muralla de mar³.

La muralla del Raval protegia, d'una banda, nombrosos convents, alguns hospitals, les Drassanes i construccions menors situades, bàsicament, al llarg dels camins d'accés a les portes de la muralla de la Rambla (muralla que havia quedat com a una segona línia de defensa); de l'altra banda, tancava i resguardava un espai ben regat per aigua de sínies que, probablement, ja es dedicava amb anterioritat a l'horticultura i que podia evitar problemes en cas d'un possible setge.

L'emmurallament d'aquest espai facilità i afavorí la urbanització i el poblament de l'àrea. En aquest sentit, cal remarcar que, a partir de mitjan segle XIV, el Raval fou l'àrea més important novament urbanitzada de la ciutat⁴. En primer lloc, es va anar ocupant els terrenys contigus a les vies tradicionals que

² HUERTAS i RODRÍGUEZ, 2000, pàg. 117.

³ HURTADO, MESTRE i MISERACHS, 1995, pàg. 120-121.

⁴ GUÀRDIA i GARCIA, 1992, pàg. 62.

anaven a Montjuïc, al Llobregat, a Santa Eulàlia de Provençana i a Molins del Rei. Aquestes vies corresponen als carrers de Tallers, Hospital, Carme i Sant Pau, que formaren els veritables eixos del Raval⁵. Així sorgí la capella de Santa Maria dels Malalts (segle XII) o Masells, que es construï a l'actual plaça del Padró, a la confluència dels carrers Carme i Hospital; la seva funció era donar asil a la gent malalta, rebent aviat el nom d'Hospital dels Masells o de Sant Llàtzer. Al camí que sortia de la Portaferrisa cap a Montjuic s'hi establiren al 1293 l'ordre de les Carmelites, que hi construïren un gran temple gòtic amb dos claustres al segle XV. El camí que passava per davant del convent, i que anava de la Portaferrisa a l'Hospital de Sant Llàtzer, va rebre el nom de Carme en record del convent avui desaparegut.

No obstant això, a finals del segle XV, la zona edificada del Raval no arribava a una quarta part de la seva extensió total protegida per la muralla, i el 1740 la superfície edificada encara no sobrepassava un terç de l'espai total. De fet, la major part del terreny estava ocupada per horts bastant fèrtils⁶.

El carrer de Sant Antoni Abat, juntament amb el de la Cera i Botella formaven un últim nucli habitat abans de la muralla: nombrosos horts de la zona no es van edificar fins al segle XVII i principis del XIX, que és quan es va obrir el carrer dels Salvadors. Al costat del Portal de sant Antoni, els canonges regulars de Sant Antoni Abat regentaven un hospital per leprosos que ja estava acabat al 1457 (actualment es conserva una part gòtica que dona al carrer de Sant Antoni). El carrer de la Riera Alta (on s'ha realitzat la intervenció) és situaria en una zona que ja a finals del segle XV, ja seria un via que aniria "cap a la muralla nova per on antigament passava la riera de Valldonzella" i que finalment acabaria donant-li nom.

El monestir de Sant Pau del Camp, va quedar al costat del Portal de Sant Pau i estava comunicat per una via pública amb el Pla de la Boqueria. Aquesta via era un dels camins tradicionals que comunicaven des d'època romana, la ciutat amb Montjuic i l'Ermita de Sant Beltràn al peus de la muntanya.

⁵ CLARAMUNT, 1984, pàg. 202.

⁶ CLARAMUNT, 1984, pàg. 202-203.

Ara bé, als límits del Raval, la Rambla havia anat abandonant, especialment durant el mateix segle XVIII, la seva funcionalitat militar al peu de la muralla per adquirir una funció de passeig. Això n'afavorí una reforma que es va iniciar l'any 1775 (a partir d'un projecte de 1772, sembla ser que de Pedro Martín Cermeño) per tal de donar al traçat de la Rambla un alineament rectilini entre les Drassanes i l'església de Betlem, la qual cosa comportà l'enderrocament progressiu de la muralla i de propietats particulars que no estaven ben arrencades. Una de les conseqüències en va ser la potenciació del Raval com a àrea residencial. En aquest context, el capità general de Catalunya, Francisco González y de Bassecourt, Conde del Asalto, va decidir obrir-hi un nou carrer de traçat rectilini, per tal d'unir la part de la muralla construïda durant el regnat de Pere el Cerimoniós amb la Rambla i crear així un nou eix comercial i de negocis. La construcció d'aquest carrer s'inicià el 1783 i es va perllongar fins el 1788. D'iniciativa oficial, marcà una nova forma de fer ciutat, ja que se li donà l'amplària suficient perquè hi passessin dos carros i s'hi instal·là clavegueram, empedrat i voreres abans de construir-hi edificis. Tot i que el carrer va rebre el nom de Comte d'El Asalto, en record i honor del seu propulsor, els veïns sempre l'han anomenat Carrer Nou de la Rambla. L'acabament del carrer Nou pot ser considerat el punt de partida de la urbanització del Raval, ja que des d'aquest moment l'Ajuntament va començar a rebre propostes de noves creacions de carrers⁷. No obstant això, l'existència d'horts a la major part del terreny del Raval va ser una característica que no va desaparèixer fins al segle XIX⁸.

Aquesta disponibilitat de sòl al llarg de la seva història havia facilitat la instal·lació d'institucions que necessitaven gran quantitat d'espai (presons, fàbriques, esglésies, institucions benèfiques i, sobretot, convents), fins al punt que el Raval arribà a ser el barri per excel·lència dels convents des del segle XVII fins a ben entrat el segle XIX. Tant és així, que, abans de la desamortització, hi hagueren al Raval trenta cases conventuals diferents, en

⁷ GARCIA i GUÀRDIA, 1986, pàg. 74.

⁸ CLARAMUNT, 1984, pàg. 202-203.

comparació amb les vuit dels barris de Sant Pere i les dotze de la resta de la Barcelona emmurallada⁹.

Al segle XIX, aquest barri va canviar considerablement. D'una banda, va tenir-hi un gran impacte l'exclaustració de 1835 i la desaparició definitiva d'antics convents el 1909. Així mateix, va ser afectat directament per l'enderrocament de les muralles. Finalment, s'hi va portar a terme determinades obres per tal d'esponjar el barri, que s'havia convertit en densament poblat (entre el 1693, que era rural, i el 1859, que ja s'havia edificat, la població es va multiplicar per disset i es van fer pisos realment diminuts i mal ventilats¹⁰). Aquestes obres consistiren en l'obertura de noves vies, com els carrers actualment anomenats del Doctor Dou, del Notariat, del Pintor Fortuny i dels Àngels, als solars procedents del convent del Carme¹¹, o el carrer de la Junta de Comerç, a la zona antigament ocupada pel claustre del convent de Sant Agustí Nou¹², entre d'altres.

Intervencions anteriors

Tenint en compte la notable quantitat d'excavacions arqueològiques que s'han efectuat en aquesta zona, ens limitarem únicament a exposar aquelles més properes a la zona intervinguda i de més entitat, pel que fa a les dades que han aportat sobre el desenvolupament urbanístic de la zona.

Així cal destacar la intervenció a l'Escola Milà i Fontanals al número 78 del carrer del Carme. En aquest cas es va posar al descobert part de la façana oest d'un Convent de Monges Mínimes, documentat a partir del segle XVII. Es van excavar un conjunt d'estances del convent que durant el segle XIX estaven destinades a usos agrícoles i ramaders. Així mateix, es van documentar una sèrie de retalls reblerts de ceràmica de mitjans del segle XVII¹³.

L'any 2001 es va dur a terme una intervenció en diversos carrers molt pròxims a la intervenció arqueològica que aquí presentem. Afecta als carrers

⁹ FABRE i HUERTAS, 1977, pàg. 289, 294 i 295.

¹⁰ AA. VV., 1999, pàg. 223.

¹¹ CIRICI, 1972, pàg. 155.

¹² AMADES, 1984, pàg. 282.

¹³ CASAS, J, 2002.

Lleó, Lluna i Tigre, amb la aparició i documentació d'un mur de cronologia moderna¹⁴.

L'any 2005, al Carrer de Sant Gil, 3 es documentaren diversos àmbits i estructures subterrànies del segle XIX relacionades amb una activitat industrial. Altres estructures datades entre el segle XVI i el segle XVIII (mur, dipòsit, fossa i diversos retalls a l'argila) estan relacionades amb l'activitat agrícola de la zona.¹⁵

Durant els anys 2008 i 2009, a Sant Llàtzer, es documentaren un conjunt d'estructures relacionades directament amb l'església de Sant Llàtzer del segle XVI. També es van localitzar diverses estructures relacionades amb l'hospital dels leprosos de Barcelona amb una cronologia del segle XIV, així com una necròpolis de varies fosses comunes de la mateixa època. Es destacat també restes dels safareigs públics documentats per M. Garriga i Roca l'any 1859, juntament amb diversos pous i sitges dels segles XIV-XVI. D'època romana es va documentar restes d'una calçada relacionada amb les vies tradicionals d'entrada a la ciutat¹⁶. De fet en una intervenció anterior dirigida per J. Beltrán de Heredia també es va poder documentar un altre tram de la mateixa via¹⁷.

¹⁴ CALPENA i RAMOS, 2002

¹⁵ AMICE, NADAL, CARBONELL, 2005

¹⁶ TRIAY, 2009

¹⁷ TRIAY, 2009

5. Metodologia

Per tal d'aconseguir els objectiu marcats, cal seguir una metodologia sistemàtica i adequada. En relació amb la metodologia de registre, la seqüència estratigràfica s'estableix per a entendre la formació, delimitació i estructuració dels estrats i la seva possible posterior destrucció. De la mateixa manera, ajuda a interpretar els diferents processos sedimentaris i postdeposicionals que han tingut lloc en aquest espai. Amb aquests pressupostos, s'ha establert un registre detallat dels diferents estrats que configuren la zona excavada, utilitzant a tal efecte el sistema d' Unitats Estratigràfiques (U. E.) dissenyat per E. C. Harris (Principles of Archaeological Stratigraphy, 1979), que permet analitzar de forma individualitzada cada una de las incidències que afecten la seqüència estratigràfica. S'ha realitzat una fitxa descriptiva de cada Unitat Estratigràfica. En ella es registren tots els paràmetres que permetin la seva correcta identificació i descripció: la ubicació en el jaciment, les seves característiques físiques, la situació en les plantes i seccions i la posició física respecte a la resta d'unitats estratigràfiques amb les quals es relaciona.

La identificació d'UE. s'estableix mantenint l'ordre d'aparició durant el procés d'excavació i es realitza utilitzant una clau, en aquest cas, de tres o més dígits, començant tota la seqüència numèrica en el 100 (nivell superficial), segons els sectors diferenciats. Aquest sistema s'ha emprat amb la finalitat d'evitar qualsevol alteració de la seqüència numèrica o un altre tipus d'interferència en el cas d'una estratigrafia complexa.

La documentació es completa amb un registre gràfic detallat, que inclou la fotografia convencional.

El sistema de treball utilitzat va combinar l'ús del martell de una mini giratòria per l'obertura del paviment amb l'excavació manual adreçada al descobriment de les restes que podien aparèixer.

6. Descripció dels treballs realitzats

Obra de canalització en rasa per instal·lar un nou cablejat elèctric de baixa tensió comprenia un tram total de 30 m entre el núm. 35 i el núm. 26 de del carrer de Sant Antoni Abat (**fig. 1**).

L'actuació arqueològica se centrà, per una banda, en el control visual de la realització del tram de rasa per part de l'empresa adjudicatària i, per altra banda, en l'excavació manual per part de la direcció tècnica quan les característiques del sediment extret així ho exigien. L'obertura es va fer amb martell pneumàtic i l'excavació de manera manual.

Les obres s'iniciaren el dia 15 d'octubre i van concloure el 30. El procediment de treball va consistir, en primer lloc, en aixecar el paviment mitjançant un martell pneumàtic i posteriorment es va fer el buidatge de les rases manualment.

Rasa 100

Es va començar l'obertura just al davant del número 26 Tenia 27 metres de longitud, 60 cm d'amplada i 60 cm de profunditat, l'espai necessari per a la introducció del cable. Té una orientació NE-SO i se situa paral·lelament a l'actual línia de façana, del carrer Sant Antoni Abat entre els números 35-25. En molts trams de la rasa, anaren apareixent altres serveis anteriors (telèfon, aigua i electricitat) tant en sentit longitudinal com perpendicular a la direcció de la rasa.

L'estratigrafia constava d'un nivell de paviment (U. E. 100) format per lloses de pedra de 40 cm. d'amplada, 40 cm. de llargada i 5 cm. de gruix. La preparació de paviment (U. E. 101) de formigó variava una mica segons el tram de la rasa i oscil·lava entre 20 i 45 cm de potència en total i un nivell de sauló (U. E. 102) barrejat amb elements actuals com escombraries i restes de runa constructiva, en una potència d'entre 40 i 50 cm. Per sota trobem un estrat d'argiles de color marró (U. E. 103) que tenia una potència de 10 cm. En molts trams, aquesta estratigrafia queda tallada per les diverses rases dels diversos serveis (aigua, llum, gas i telèfon).

Rasa 200

Tenia 3 metres de longitud, 1,1 metres d'amplada i 60 cm de profunditat. Té una orientació NO-SE i se situa perpendicularment a l'actual línia de façana, del carrer Sant Antoni Abat entre els números 35 i 26. Es correspon al creuament del carrer.

L'estratigrafia constava d'un nivell de paviment (U. E. 200) format capa d'asfalt de 20 cm. de gruix. La preparació de paviment (U. E. 201) estava format per un estrat de graves de 10 cm de potència total i un nivell de sorres (U. E. 202) de 10 cm. Per sota es documenten 10 cm de sorres i argiles de color marró fosc (U. E. 203). Al cantó NO de la rasa es documenta un paviment de rajoles de maons de 15x30 cm (U. E. 204), en un estat de conservació força dolent. Un cop aixecat el paviment apareix una preparació de morter de calç i sorra (U. E. 205) de 10 cm de potència. No va ser necessari baixar més perquè ja estaven a la cota necessària per a l'estesa de cables.

7. Conclusions

Aquesta intervenció arqueològica, realitzada al carrer de Sant Antoni Abat, tenia com a fites descobrir i documentar possibles restes arqueològiques conservades durant les obres que l'empresa FECSA-ENDESA tenia previst d'efectuar per a la realització de la canalització en rasa d'una línia elèctrica subterrània de baixa tensió.

En aquest sentit, i com ja ha quedat reflectit a l'apartat anterior, hem de concloure que els resultats han estat molt minsos. D'una banda, un dels elements que més ha condicionat el volum nul de dades arqueològiques obtingues ha estat l'escassa profunditat on s'ha instal·lat la canalització (60 cm). A això se li ha d'afegir la presència d'altres serveis (aigua, gas i electricitat), instal·lats amb anterioritat i que mantienien una cota similar a la requerida per a aquesta obra; i també el fet de tractar-se d'una excavació preventiva de caràcter molt localitzat i parcial. En definitiva, únicament s'ha pogut documentar un petit tram de paviment de maons, però donada l'escassetat de la zona documentada, ens resulta impossible, poder donar una interpretació concloent. Dit això, només podem afegir que els resultats d'aquesta intervenció difícilment poden aportar respostes als interrogants plantejats al voltant del poblament i l'urbanisme de la ciutat al llarg d'aquestes etapes de la seva història.

8. **Bibliografia**

- AA. VV. (1969-1980): *Gran enciclopèdia catalana*. 15 vol. Edicions 62 – Enciclopèdia Catalana, S. A. Barcelona.
- AA. VV. (1982): *Gran geografia comarcal de Catalunya. Volum 8: El Barcelonès i el Baix Llobregat*. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- AA. VV. (1985): *Passat i present de Barcelona (II). Materials per a l'estudi del medi urbà*. Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona. Barcelona.
- AA. VV. (1993): “Intervencions a Barcino (1982-1989)”, a *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana, Antiguitat tardana. Campanyes 1982-1989*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- AA. VV. (1999): *Els Barris de Barcelona. Volum I. Ciutat Vella. L'Eixample*. Ajuntament de Barcelona i Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- AJUNTAMENT DE BARCELONA. *BCNPIC: Punt d'informació cartogràfica de Barcelona*. <<http://www.bcn.es/cqi-bin/pt.pl?url=/guia/bcnpicc.html>> (consultada el 8 de maig de 2006).
- AMADES, Joan (1984): *Històries i llegendes de Barcelona. Passejada pels carrers de la ciutat vella. Volum II*. Edicions 62. Barcelona.
- AMICE GARCIA, G.; NADAL ROMA, E.; CARBONELL BADIA, C (2005).: “Balanç anual de l'activitat arqueològica a la ciutat”. *Quaderns d'arqueologia i història de la ciutat de Barcelona*, època II, any 2005, núm. 01: pàg. 171.
- ARTIGUES i CONESA, Pere Lluís. (1998): *Memòria de la intervenció arqueològica al solar comprès entre els carrers de Sant Pau, Reina Amàlia, Hort de la Bomba i de les Carretes al Raval (Barcelona,*

- Barcelonès*). Arxiu del Servei d'Arqueologia del MHCB. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.
- ARTIGUES I CONESA, Pere Lluís. (2001): *Memòria dels resultats obtinguts en l'excavació arqueològica al jaciment de Sant Pau, cantonada amb Reina Amàlia i C/ Carretes (Barcelona, Barcelonès)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia del MHCB. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.
 - BANKS, P. 1992: "L'estructura urbana de Barcelona, 714-1300", AADD: *Història de Barcelona 2. La formació de la Barcelona Medieval*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
 - CARANDINI, A. (1997): *Historias en la Tierra. Manual de excavación arqueológica*. Ed. Crítica, Barcelona.
 - CARRERAS I CANDI, F. 1909: "La ciutat de Barcelona" *Geografia General de Catalunya, vol. III*. Barcelona.
 - CIRICI, Alexandre (1975): *Barcelona paso a paso*. Teide. Barcelona.
 - CLARAMUNT, Salvador (1984): "La formació del Raval de la Rambla". A: *El Pla de Barcelona i la seva història. Actes del I Congrés d'història del Pla de Barcelona, celebrat a l'Institut Municipal d'Història els dies 12 i 13 de novembre de 1982*. La Magrana. Barcelona. Pàg. 183-203.
 - DURAN I SANPERE, A. 1972: "La ciutat al llarg de les seves muralles. Viatge entorn de la darrera muralla" *Barcelona i la seva Història, vol. I*. Barcelona. FABRE, Jaume; i HUERTAS CLAVERIA, Josep Maria (1977): *Tots els barris de Barcelona. Volum V: L'Eixample i la Barcelona Vella*. Edicions 62. Barcelona.
 - FÀBREGAS i ESPADALER, Marta (2003): *Memòria tècnica de l'excavació arqueològica d'urgència realitzada al carrer Carretes, cantonada amb el carrer Sant Pau (Barcelona, novembre de 2000)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia del MHCB. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.
 - FLORENSA, Francesc (2001): *Memòria de les rases arqueològiques realitzades a la zona anomenada Pla Central del Raval- 2a Fase*

- (Barcelona) del 8 d'octubre al 23 de novembre i el 21 de desembre de 1999. Àrea de Coneixement i Recerca. Generalitat de Catalunya. Inèdita.
- GARCIA ESPUCHE, Albert; i GUÀRDIA BASSOLS, Manuel (1986): *Espai i societat a la Barcelona preindustrial*. Edicions de la Magrana. Barcelona.
 - GONZALEZ MUÑOZ, J. (2006): "Balanz anual de l'activitat arqueològica a la ciutat". *Quaderns d'arqueologia i història de la ciutat de Barcelona*, època II, any 2006, núm. 02: pàg. 169.
 - GONZALEZ MUÑOZ, J. i HARZBECHER K. (2009): "Anuari d'Arqueologia i Patrimoni de Barcelona 2008". Museu d'Història de Barcelona. Ajuntament de Barcelona. 2009. Pàg.58.
 - GRANADOS, Oriol (1991): "Estructura urbana de la ciutat romana". A: *Història de Barcelona. Volum 1. La ciutat antiga*. Dirigit per Sobrequés i Callicó, Jaume. Enciclopèdia Catalana i Ajuntament de Barcelona. Barcelona. Pàg. 139-201.
 - GRAU, R. 1997: "Consideracions històriques sobre el centre de Barcelona", AA.VV: *Els barris de Barcelona. Volum I. Ciutat Vella i Eixample*, Enciclopèdia Catalana, pp. 33-56.
 - GUÀRDIA, Manuel; i GARCIA ESPUCHE, Albert (1992): "Consolidació d'una estructura urbana; 1300-1516". A: *Història de Barcelona. Volum 3: La ciutat consolidada (segles XIV i XV)*. Dirigit per Sobrequés i Callicó, Jaume. Enciclopèdia Catalana i Ajuntament de Barcelona. Barcelona. Pàg. 35-72.
 - HARRIS, Edward C. (1979): *Principles archaeological stratigraphy*. Academic Press Limited. London.
 - HUERTAS, Josefa; RODRÍGUEZ, Marta (2000): "Muralla medieval de Barcelona: Darreres intervencions arqueològiques". A: *1r Congrés d'arqueologia medieval i moderna a Catalunya. Actes*. Associació Catalana per a la Recerca en Arqueologia Medieval. Igualada. Pàg. 16-23.

- HURTADO, Víctor; MESTRE, Jesús; i MISERACHS, Toni (1995): *Atlas d'història de Catalunya*. Edicions 62. Barcelona.
- MARTÍN i OLIVERAS, Antoni (2000): *Informe preliminar de seguiment i prospecció arqueològica a l'entorn del jaciment de Sant Pau del Camp (Barcelona-El Barcelonès)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia del MHCB. Ajuntament de Barcelona. Informe inèdit.
- MESTRE, J. 1997: "Les divisions político-administratives de la ciutat de Barcelona".
- MIRÓ i ALAIX, C. (2005): "Balanz anual de l'activitat arqueològica a la ciutat (setembre 2003 - desembre 2004)". *Quaderns d'arqueologia i història de la ciutat de Barcelona*, època II, any 2005, núm. 01: pàg. 133-149.
- MORENO EXPÓSITO, I. (2007): "Balanz anual de l'activitat arqueològica a la ciutat". *Quaderns d'arqueologia i història de la ciutat de Barcelona*, època II, any 2007, núm. 03: pàg. 212.
- NEBOT PICH, N. (2004): *Memòria de la intervenció arqueològica al carrer de l'Arc de Sant Agustí, 2-10 i plaça de Sant Agustí (Barcelona, Barcelonès)*. Juny-juliol de 2003. Codi 107/03. Àrea de Coneixement i Recerca. Generalitat de Catalunya. Inèdita.
- OLIVÉ I GUILERA, J.: "Les rieres del pla de Barcelona a mitjan segle XIX" *Actes del III congrés d'història de Barcelona*. Barcelona.
- PALET i MARTÍNEZ, Josep Maria (1997): *Estudi territorial del Pla de Barcelona. Estructuració i evolució del territori entre l'època ibero-romana i l'altmedieval segles II-I aC – X-XI dC*. Centre d'Arqueologia de la Ciutat, Institut de Cultura. Barcelona.
- PERELLÓ FERRER, A.M. 1996: "Defensa i fortificació" *L'arquitectura civil del segle XVII a Barcelona*. Barcelona.
- PIERA i SANCERNI, Joan (2005): *Informe Preliminar De La Intervenció Arqueològica A L'illa D'en Robador: C/ Robador, Sant Rafel Sant Josep Oriol I Sadurní*. Ciutat Vella, Barcelona. Àrea de Coneixement i Recerca. Generalitat de Catalunya. Inèdita.

- RIBA I ARDERIU, O. 1992: “Aspectes geològics de les muralles barcelonines” *Revista Muntanya del Centre Excursionista de Catalunya*, núm. 781. Barcelona.
- RIBA I ARDERIU, O. 1993: “Assaig sobre la geomorfologia medieval de la ciutat vella de Barcelona” *Actes del III congrés d’història de Barcelona*. Barcelona.
- SANTANACH I SUÑOL, Laia (2005): *Memòria de la intervenció arqueològica preventiva efectuada al carrer Nou de la Rambla, núm 20-24 de Barcelona (Barcelona, octubre de 2005)*. Arxiu del Servei d’Arqueologia del MHCB. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.
- SANZ PARERA, Miquel (1988): *El Pla de Barcelona. Constitució i característiques físiques*. Amelia Romero, editora. Sant Cugat del Vallès.
- TRIALL OLIVES, V. (2009): “Anuari d’Arqueologia i Patrimoni de Barcelona 2008”. Museu d’Historia de Barcelona. Ajuntament de Barcelona. 2009. Pàg. 34.
- TRÓCOLI, Isabel G. i SOSPEDRA, Rafel (Eds.) (1992): *Harris Matrix. Sistemes de registre en Arqueologia* (2 vols.), Pagès Editors, Lleida.
- VICENTE GARCÍA, J. M. i VIAMONTE SOLÉ, M. (2009): “Anuari d’Arqueologia i Patrimoni de Barcelona 2008”. Museu d’Historia de Barcelona. Ajuntament de Barcelona. 2009. Pàg.61.

ANNEXES

- Repertori estratigràfic

Fitxa d'Unitat Estratigràfica: Sant Antoni Abat, 25-35				UE : 100
Sector: Rasa 100		Codi MHC: 107/08	Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ :	Paviment del carrer actual.			
DESCRIPCIÓ :	Superficial format per lloses de pedra rectangulars de 40x40x5 cm. Cota inicial: 12,2 m.s.n.m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	101	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica : Sant Antoni Abat, 25-35				UE : 101
Sector: Rasa 100		Codi MHC: 107/08	Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ :	Preparació de paviment			
DESCRIPCIÓ :	Formigó. 20 i 45 cm. Cota inicial: 12,15 m.s.n.m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	102	Es cobert per	100
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica: Sant Antoni Abat, 25-35				UE : 102
Sector: Rasa 100		Codi MHC: 107/08	Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació pels serveis			
DESCRIPCIÓ :	Estrat amb elements actuals com escombraries i restes de runa constructiva de 40 i 50 cm. Cota inicial: 11,7 m.s.n.m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	103	Es cobert per	101
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica: Sant Antoni Abat, 25-35			UE : 103	
Sector: Rasa 100	Codi MHCB: 107/08	Cronologia: Segle XIX-XX		
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació			
DESCRIPCIÓ :	Estrat d'argiles de color marró que tenia una potència de 10 cm. Cota inicial: 11,2 m.s.n.m. Cota final: 11,1 m.s.n.m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	102
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica: Sant Antoni Abat, 25-35			UE : 200	
Sector: Rasa 200	Codi MHCB: 107/08	Cronologia: Segle XX		
DEFINICIÓ :	Paviment			
DESCRIPCIÓ :	Asfalt de 10 cm. Cota inicial: 12,2 m.s.n.m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	201	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica: Sant Antoni Abat, 25-35			UE : 201	
Sector: Rasa 200	Codi MHCB: 107/08	Cronologia: Segle XX		
DEFINICIÓ :	Preparació del paviment			
DESCRIPCIÓ :	Estrat de graves de 10 cm de potència. Cota inicial: 12,1 m.s.n.m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	202	Es cobert per	200
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica: Sant Antoni Abat, 25-35			UE : 202
Sector: Rasa 200	Codi MHCB: 107/08	Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ :	Preparació del paviment		
DESCRIPCIÓ :	Nivell de sorres de 20 cm. Cota inicial: 12 m.s.n.m.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per
	Cobreix a		Es cobert per
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

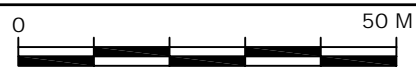
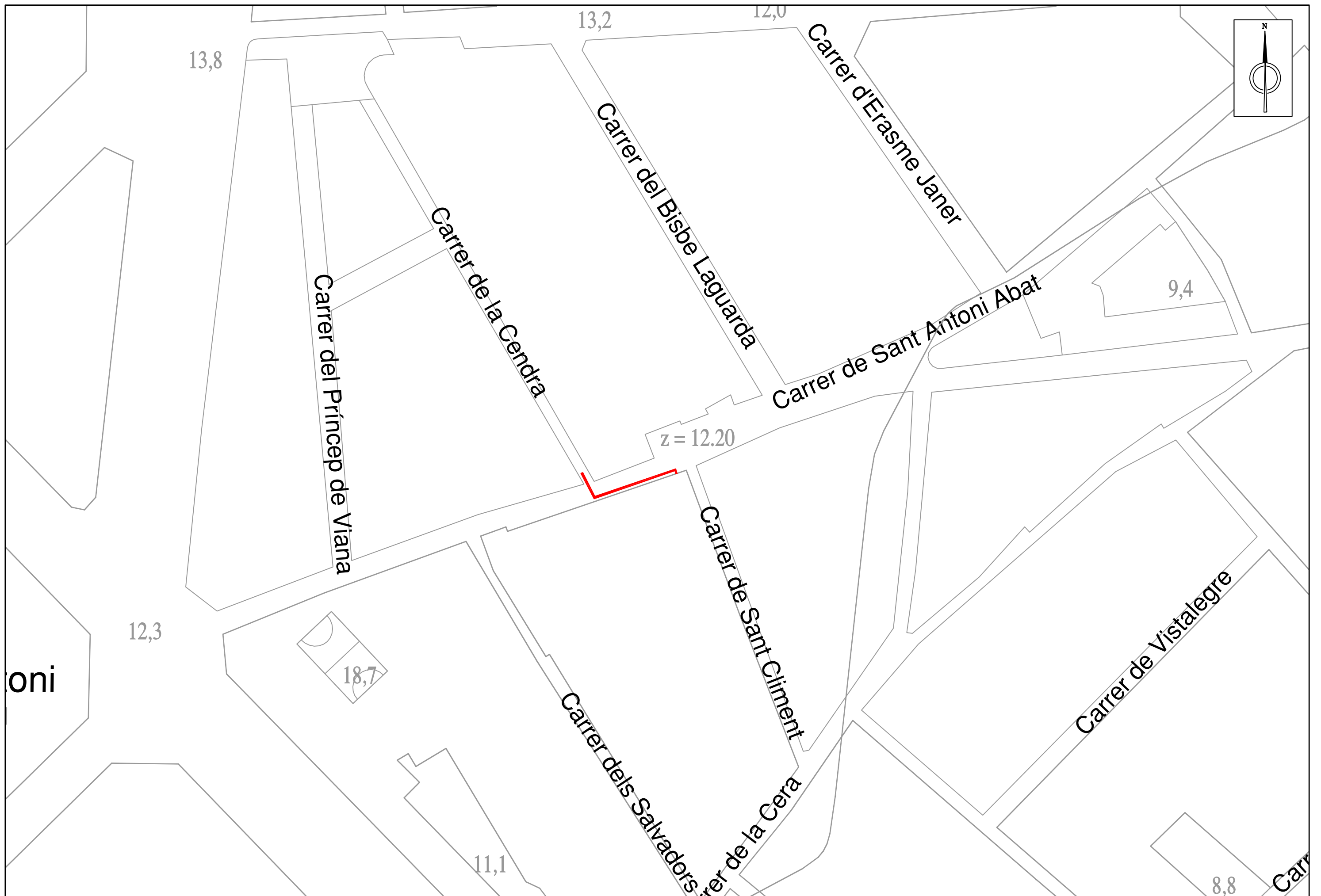
Fitxa d'Unitat Estratigràfica: Sant Antoni Abat, 25-35			UE : 203	
Sector: Rasa 200	Codi MHCB: 107/08	Cronologia: Segle XX		
DEFINICIÓ :	Estrat d'aportació			
DESCRIPCIÓ :	10 cm de sorres i argiles de color marró fosc. Cota inicial: 11,8 m.s.n.m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	204	Es cobert per	202
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

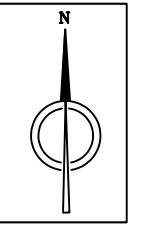
Fitxa d'Unitat Estratigràfica: Sant Antoni Abat, 25-35			UE : 204	
Sector: Rasa 200	Codi MHCB: 107/08	Cronologia: Segle XX		
DEFINICIÓ :	Paviment			
DESCRIPCIÓ :	Maons de 15x30 cm. Cota inicial:11,7 m.s.n.m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	205	Es cobert per	203
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica: Sant Antoni Abat, 25-35			UE : 205	
Sector: Rasa 200		Codi MHCB: 107/08		Cronologia: Segle XX
DEFINICIÓ :	Preparació del paviment			
DESCRIPCIÓ :	morter de calç i sorra de 10 cm. Cota inicial: 11,66 m.s.n.m. Cota final: 11,55 m.s.n.m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	204
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

- **DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA**

Carrer de la Cendra

Carrer de Sant Antoni Abat

UE 204
z = 11.07

 Rasa 200
 Rasa 100

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Foto 1

Carrer de Sant Antoni Abat

Foto 2

Tram inicial Rasa 1

Foto 3

Tram central Rasa 100

Foto 4

(U. E. 103)

Foto 5

Tram final Rasa 100

Foto 6

Obertura Rasa 200

Foto 7

U. E. 204

Foto 8

U. E. 205